

ЕСКАЛАЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ И ЗАКОНОДАТЕЛНИ РЕШЕНИЯ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА

Докторант Десислава Ахладова, Катедра „Международно право и международни отношения“, Правно-исторически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

Резюме:

Настоящата статия има за цел да очертае домашното насилие като сериозен проблем пред българското законодателство. Статистическите данни, изложени в доклади и справки на органите на реда, показват необходимостта от предприемане на ефективни мерки, включително и промени в нормативната уредба, с които да се предотвратяват случаите на домашно насилие и да се осигури по-ефективна защита на пострадалите. В българското законодателство следва да бъдат регламентирани конкретни мерки в областта на превенцията, базите данни и координацията между държавните институции и организациите на гражданското общество, които осъществяват дейност в тази насока, мониторинг, както и мерки в сферата на международното сътрудничество.

Ключови думи: *домашно насилие, жертви на домашно насилие, нормативна база.*

ESCALATION OF DOMESTIC VIOLENCE AND LEGISLATIVE SOLUTIONS TO IMPROVE THE NATIONAL LEGAL FRAMEWORK

Desislava Ahladova, Ph.D. student, Department of International Law and International Relations, Faculty of Law and History of the Neofit Rilski University – Blagoevgrad

Abstract:

This article aims to outline domestic violence as a serious problem facing Bulgarian legislation. The statistical data presented in reports and summaries of the law enforcement bodies shows the need to take effective measures, including changes in the legal framework, to prevent cases of domestic violence and to provide more effective protection to victims. Bulgarian legislation should regulate specific measures in prevention, databases, and coordination between state institutions and civil society organizations active in this field, monitoring, and measures in the field of international cooperation.

Key words: *domestic violence, victims of domestic violence, legal framework.*

1. Домашното насилие като проблем – статистика

Домашното насилие е изключително тежък проблем както в световен план, така и за българското общество, който често остава в рамките на семейството. Изострянето на този проблем, особено в условията на пандемията, поставя въпроса за решаването му на приоритетно място. Според изнесените статистически данни след обявяването на глобалната пандемия във всички страни, включително и в България, се наблюдава ескалация на насилието, в частност ескалация на насилието срещу жени. В България липсва официална статистика, но по данни от Министерството на вътрешните работи се наблюдава увеличение на броя на сигналите за домашно насилие, регистрирани и записани на Единния европейски номер за спешни повиквания (ЕЕН 112), като за периода от 1 март 2018 г. до 1 март 2019 г. те са 22 983 броя, а за периода от 1 март 2019 г. до 1 март 2020 г. са 26 567 броя, т.е. увеличението е с 3 584 броя. За времето от 1 март 2020 г. до 13 март 2020 г. (включително) общо за страната са подадени 819 сигнала, а за периода от 13 март 2020 г. до 13 май 2020 г. (включително) общо за страната са подадени 4 875 сигнала. Това показва увеличение на постъпилите сигнали за домашно насилие само през посочения период на 2020 г. с 4056 броя.

Сравнителният анализ на Министерството на вътрешните работи показва също така, че за периода от м. март – май 2017 г. до м. март – май 2020 г. е нараснал броят на умишлените убийства на жени, при които пострадалата е роднина или е съжителствала с извършителя (чл. 115, чл. 116 и чл. 124 от НК), като за периода от м. март – май 2020 г. те са 9 броя.

По данни на Висшия съдебен съвет делата за домашно насилие, постъпили в последните 5 години – от 2017 г. до 2021 г., са около 3000 за всяка година: 3027 дела през 2017 г., 3522 през 2018 г., 3708 през 2019 г., 3288 през 2020 г. и 3521 през 2021 г. От справката обаче е видно, че информацията е само за „постъпили, разгледани и приключени първоинстанционни производства по Закона за домашното насилие в районните съдилища“. Делата за разглеждане са били между 3400 и 4400. От справката става ясно, че прекратените дела по спогодба или други причини са следните: През 2017 г. от общо свършени 2968 дела, 1510 са прекратени, а на 1458 дела исковете са уважени изцяло или отчасти, или са отхвърлени. Подобни са примерите и с другите периоди: През 2018 г. от общо свършени 3420 дела 1698 са прекратени, през 2019 г. от 3612 дела прекратените са 1852; 1578 са прекратените от всички 3175 дела за разглеждане през 2020 г. През 2021 г. 1841 са прекратените дела от всички 3571.

Наблюдава се и увеличаване на броя на издадените заповеди за защита, като за периода януари – май - 2017 г. техният брой е 2440, за същия

период през 2018 и 2020 г. съответно техният брой е 2981 и 3240. Броят на издадените заповеди не е равен на броя на защитените лица, тъй като в повечето случаи с една заповед за защита се защитават правата на две, три или повече лица.

Престъпленията, извършени в условията на домашно насилие, са 606 през 2020 г. (649 за 2019 г.), или с 6,6 % по-малко, отчитат от МВР в годишния си отчет за 2020 г. Разкриваемостта е 54,5 %. Регистрирани са 2 умишлени убийства в условията на домашно насилие (1 за 2019 г.). Телесните повреди в условията на домашно насилие са 230 (211 за 2019 г.), което е увеличение с 9 %. Случаите на неизпълнение на заповед за защита от домашно насилие са 348 (417 за 2019 г.)

Престъпленията, извършени в условията на домашно насилие, са 664 през 2021 г. – с 9,6 % повече. Разкриваемостта е 57,5 %. Отново са регистрирани 2 умишлени убийства. Телесните повреди в условията на домашно насилие са 233. Случаите на неизпълнение на заповед за защита от домашно насилие са 383. За периода от м. март – май 2017 г. до м. март – май 2020 г. е нараснал броят на умишлените убийства на жени, като за периода от м. март – май 2020 г. те са 9 броя.

За 2022 г. жертвите на домашно насилие от началото на годината до май са 1738. Сред тях жените са 1194, а децата – 409. Всяка трета жена в света е преживявала физическо и / или сексуално насилие от страна на интимен партньор или сексуално насилие от страна на друг извършител. В повечето случаи става въпрос за насилие от страна на интимен партньор, сочат данните на УНИЦЕФ¹.

По последни данни от Министерството на вътрешните работи през 2020 г. се наблюдава увеличение на броя на пострадали деца. Сравнителният анализ показва, че за 2019 г. пострадали деца от домашно насилие са 658, а за периода от 1 януари 2020 г. до 30 ноември 2020 г. техният брой вече е 823. Запазва се ръстът на случаите на домашно насилие.

Тези тревожни данни показват необходимостта от предприемане на ефективни мерки, включително и промени в нормативната уредба, с които да се предотвратяват случаите на домашно насилие и да се осигури по-ефективна защита на пострадалите.

2. Действаща нормативна база

¹ „COVID-19 и насилието над жени. Какво може да направи здравната система“, достъпен на <chromeextension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.unicef.org/bulgaria/media/7016/file/BGR-domestic-violence-pager-who.jpg.pdf>.

Законодателството в РБ за противодействие на домашното насилие включва следните актове: НК², ЗЗДН³, ППЗЗДН, Закона за правната помощ⁴, Закона за Европейската заповед за защита⁵, Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления⁶, Закона за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия⁷. Понастоящем са въведени правни механизми за защита на пострадалите от насилие, в т.ч. и безплатна правна помощ пред всички съдебни инстанции за сметка на държавния бюджет, и на лица, пострадали от домашно или сексуално насилие, които не разполагат със средства и желаят да ползват адвокатска защита, обезщетяване на жертвите, услуги за закрила, вкл. при действия с международен елемент.

В началото на 2019 г. са предприети нормативни изменения в НК, с които се въвежда дефиниция за случаите, в които престъплението е извършено „в условията на домашно насилие“, криминализират се всички форми на домашно насилие, допълват се квалифицираните състави на убийствата и телесните повреди, като се въвежда по-тежка наказателна отговорност на убийството и телесните повреди, отвличането, противозаконното лишаване от свобода, принудата, заканата с престъпление; въздигат се в престъпление всички форми на системно следене на друго, въвеждат се по-високи санкции при неизпълнение на съдебно решение или на заповед за защита от домашно насилие и повторност, въвежда се служебно преследване на всички форми на домашно насилие. В НПК също са направени изменения, предвиждащи незабавно информиране на пострадалия със специфични нужди от защита в случаите, когато задържаният извършител на насилието избяга или бъде пуснат на свобода временно или окончателно.

Със Закона за допълнение на НПК се въведе забрана при умишлено причиняване на смърт да се провежда съкратено съдебно следствие.

На следващо място, през 2020 г. е подготвен и проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, с който се цели пълното въвеждане в българското законодателство на изискванията на Директива 2012/29/ЕС⁸ на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково

² Наказателен Кодекс, обн. ДВ, бр. 26 от 02.04.1968 и с последващи изменения.

³ Обн. ДВ, бр. 27 от 29 март 2005 г. и с последващи изменения.

⁴ Обн. ДВ, бр. 79 от 4 октомври 2005 г. и с последващи изменения.

⁵ Обн. ДВ, бр. 41 от 5 юни 2015 г., доп. ДВ, бр. 33 от 26 април 2016 г.

⁶ Обн. ДВ, бр. 105 от 22 декември 2006 г., изм. ДВ, бр. 32 от 27 април 2010 г., изм. и доп. ДВ, бр. 51 от 5 юли 2016 г., изм. ДВ, бр. 63 от 4 август 2017 г., изм. и доп. ДВ, бр. 48 от 2 юни 2023 г.

⁷ Обн. ДВ, бр. 73 от 17 септември 2010 г. и с последващи изменения.

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>.

решение 2001/220/ПВР на Съвета⁹. В съответствие с изискванията на Директивата законопроектът разширява списъка с процесуални права на пострадалите, включително от домашно насилие и насилие над жени.

Ежегодно от бюджета на Министерството на правосъдието се определят средства за финансиране на проекти на юридически лица с нестопанска цел, които осъществяват дейности по този закон, за разработване и изпълнение на програми за превенция и защита от домашно насилие, съгласно разпоредбата на чл. 6, ал. 7 от ЗЗДН. За 2023 г. е финасирана и Национална телефонна линия за пострадали от домашно насилие.

На международно ниво са направени редица препоръки към Република България, насочени към предприемане на мерки по превенция и предоставяне на специализирани услуги, наказуемост на деянието и извършителя и повишаване на обществената осведоменост за проблема. През 2020 г. Европейският парламент посочва, че за периода на извънредното положение случаите на домашно насилие са се увеличили с една трета в някои страни на ЕС, като призовава държавите членки да осигурят на жертвите разнообразни и достъпни начини за докладване на случаите на насилие и предупреждава, че жените могат да се окажат най-тежко засегнати от икономическата криза след края на пандемията. Съгласно препоръките на Комитета за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW)¹⁰ в българското законодателство следва да бъдат регламентирани конкретни мерки в областта на превенцията, базите данни и координацията между държавните институции и организациите на гражданското общество, които осъществяват дейност в тази насока, мониторинг, както и мерки в сферата на международното сътрудничество. Аналогични са и препоръките от ежегодните доклади с отношение към проблемите на домашното насилие – жени и деца, отправени към България от контролни и мониторингови органи по конвенции на ООН в областта на правата на човека – Универсалния периодичен преглед, прегледа по Конвенция за правата на хора с увреждания, Конвенцията за правата на детето, Пакта по социални, икономически и културни права, Пакта по политически и граждански права, Комитета по Факултативния протокол към CEDAW. Единодушно е становището, че пред българското общество стоят за решаване редица предизвикателства и е необходима сериозна държавна подкрепа на политиките за намаляване на домашното насилие в България и за неговото значително ограничаване.

В тази връзка към настоящия момент са *идентифицирани следните*

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32001F0220>.

¹⁰ <chromeextension://efaidnbmninnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.mlsp.government.bg/uploads/1/konventsii-i-protokoli-na-oon/genrec-cedaw.pdf>.

проблеми/рискове:

✓ липса на достатъчно надеждна, ефективна защита и гаранция за опазване на живота, здравето и правата на лицата в риск от домашно насилие;

✓ наличие на различни институции с функции в областта на домашното насилие без ефективна координация помежду им, респ. липса на координационен механизъм, който да гарантира надеждна, навременна и адекватна превенция и защита от домашното насилие от съответните компетентни органи;

✓ липса на официална статистика, обобщена база данни и системно събиране на пълна и всеобхватна статистически информация за домашното насилие и различните му форми с цел провеждане на проучвания за причините и размера на насилието над жени и домашното насилие и формиране на политики;

✓ липса на единен национален орган, който да е отговорен за формулирането, прилагането и оценката на политиките и координацията на действията на органите по превенция и противодействие на домашното насилие.

За решаването на идентифицираните слабости в Министерство на правосъдието през 2019 г. с работна група с участието на всички заинтересовани страни изготвихме проект на ЗИД на ЗЗДН, който към настоящия момент с несъществени изменения е внесен в НС и предстои да бъде приет.

При изготвянето на законопроекта са поставени следните *основни цели*:

Усъвършенстване на законодателството и регламентиране на комплекс от мерки, целящи създаване на надеждна, ефективна защита и гаранция за опазване на живота, здравето и правата на лицата в риск от домашно насилие чрез:

- разширяване на кръга на лицата, имащи право на защита по реда на ЗЗДН;

- разширяване на кръга на мерките за защита и определяне на ефективни мерки както спрямо пострадалите лица, така и спрямо извършителите;

- разширяване на програмите за превенция и специализираните услуги за защита на лицата, пострадали от домашно насилие;

- осигуряване на бърза, ефективна и адекватна защита и подкрепа на пострадалите от домашно насилие лица;

- оптимизиране на производството за налагане на мерки за защита от домашното насилие в посока на бързина, ефективно правоприлагане и създаване на гаранции за защита на интереса на пострадалите лица.

Институционално надграждане с цел превенция и защита от домашното насилие:

✓ създаване на национален орган, който да е отговорен за формулирането, прилагането и оценката на политиките и координацията на действията на органите по превенция и противодействие на домашното насилие;

✓ регламентиране на Координационен механизъм, който да гарантира надеждна, навременна и адекватна превенция и защита от домашното насилие;

✓ създаване на Национален регистър за случаите на домашно насилие, осъществени на територията на страната или по отношение на български граждани, потърсили помощ и подкрепа;

✓ изпълнение на препоръките на контролните и мониторинговите механизми по конвенции на ООН в областта на правата на човека и имащи отношение към проблемите на насилието над жени, и в частност домашното насилие;

✓ изпълнение на заложените мерки в Национална програма за превенция и защита от домашното насилие, приета с Решение № 238 на Министерския съвет от 9 април 2020 г.

Основните положения в предлагания законопроект са следните:

• *Разширяване на кръга на лицата, пострадали от домашно насилие, които могат да търсят защита по реда на ЗЗДН.*

Към лицата, които могат да потърсят защита по реда на закона, се добавят тези, за които се предполага, че са бременни от извършителя на насилието, както и лице, което е съпруг или бивш съпруг на извършителя.

• *Увеличаване на мерките за защита от домашното насилие, които могат да се налагат от компетентните органи.*

Въвеждат се следните нови мерки за защита от домашното насилие:

- забрана на извършителя да осъществява контакт с пострадалия под каквато и да е форма, включително по телефон, чрез електронна или обикновена поща и факс, както и чрез всякакви други средства и системи за комуникация;

- насочване на пострадалите деца към специализирани услуги за защита на деца, жертви или свидетели на насилие;

- задължаване на извършителя да посещава програма за лечение на зависимости в случаите, в които е установено, че употребява наркотични или психоактивни /психотропни/ вещества, алкохол или друго упойващо вещество или има друг вид зависимости;

- забрана за издаване на разрешение за придобиване, съхранение, носене и употреба на взривни вещества, на оръжия, на боеприпаси и на пиротехнически изделия по Закона за оръжията, боеприпасите, взривните

вещества и пиротехническите изделия или прекратяване на валидността на издадено разрешение за срок, определен от съда.

- *Разширяване на кръга на лицата, които могат да инициират образуване на производство пред съда по издаване на заповед за защита.*

Освен разширяването на кръга на пострадалите лица, които могат да потърсят защита по реда на ЗЗДН, се предвижда, когато пострадалият не може да се защити поради безпомощно състояние или зависимост от извършителя, производството да може да се образува и по искане на прокурора, което представлява допълнителна гаранция за защита на правата на пострадалите.

- *Създаване на национален орган за координация, мониторинг и оценка на политиките и мерките за предотвратяване на домашното насилие и подобряване на взаимодействието между различните държавни органи и организациите, които имат отношение към проблема.*

Законопроектът предвижда създаването на Национална комисия за превенция и защита от домашното насилие като специализиран постоянно действащ колегиален орган за осъществяване на държавната политика по превенция и защита от домашното насилие. Комисията ще бъде юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище София, второстепенен разпоредител с бюджет по бюджета на Министерския съвет.

Председател на Националната комисия ще бъде заместник министър-председател, определен от Министерския съвет. В състава на комисията ще се включват заместник-министър на вътрешните работи, заместник-министър на труда и социалната политика, заместник-министър на правосъдието, заместник-министър на външните работи, заместник-министър на здравеопазването, заместник-министър на образованието и науката, заместник-министър на младежта и спорта, заместник-председател на Държавната агенция за закрила на детето, заместник-изпълнителен директор на Агенцията за социално подпомагане, определени от съответните министри и председатели, и изпълнителен директор на Агенцията за качеството на социалните услуги. В състава на Националната комисия ще се включват определени от председателя на Върховния касационен съд и главния прокурор техни заместници. Посредством така определените състав и ръководство на комисията се гарантират както ангажираността на всички държавни органи на най-високо ниво с противодействието на домашното насилие, така и ефективността на работата на новосъздадения орган.

В заседанията на Националната комисия ще могат да участват омбудсманът на Република България, народни представители, представители на академичните среди, представители на Националното

сдружение на общините в Република България, на юридически лица с нестопанска цел, регистрирани за осъществяване на общественополезна дейност, и международни организации с представителства в страната, които извършват дейност по превенция и защита от домашно насилие, ръководители на други държавни органи, представители на органи на местното самоуправление и местната администрация, на професионални и граждански организации, други длъжностни лица и експерти. По този начин се обезпечава и ефективното участие на гражданското общество в борбата срещу домашното насилие.

Предвижда се при осъществяване на своята дейност Националната комисия да се подпомага от координационно звено, което да се състои от държавни служители, командироваани по реда на чл. 86а от Закона за държавния служител¹¹, от ръководителите на структурите, включени в състава на Националната комисия. Предимствата на този подход са: икономия на държавния бюджет и административен капацитет без да се нарушава административният борд и да се създава обща администрация, осигуряване на непрекъсната връзка и актуален обмен на информация с компетентните институции с функции в областта, повишаване на знанията и уменията в тази област на политика, гъвкавост за ангажираните администрации при командироването на служители. Предвижда се дейността на Националната комисия да се осигурява организационно от Министерството на вътрешните работи и Министерството на правосъдието. Комисията ще бъде разположена в сграда на Министерството на вътрешните работи. Във връзка с регламентирания Национален регистър за случаите на домашно насилие и с цел да се избегне дублиране на информационни масиви, е съобразено, че повечето сигнали за насилие постъпват през системата за спешни повиквания с единен европейски номер 112 в Министерството на вътрешните работи, т.е. това най-често е входната точка, от която трябва да се разгърне действието на координационния механизъм. Отчита се също така и обстоятелството, че дирекция „Комуникационни и информационни технологии“ в МВР има достатъчно административен и технически капацитет да създаде и поддържа новия регистър, предвиден в ЗИД на ЗЗДН. От страна на Министерството на правосъдието, с оглед правомощията на министъра на правосъдието по чл. 5, т. 1, 2, 3, 8 и т. 12 от Устройствения правилник на Министерството на правосъдието¹², приет с ПМС № 38 от 2015 г., Министерството на правосъдието ще осъществява взаимодействието с органите на съдебната власт, участващи в дейността на Националната комисия.

¹¹ Обн. ДВ, бр. 67 от 27 юли 1999 г. и с последващи изменения.

¹² Приет с ПМС № 38 от 23.02.2015 г., обн. ДВ, бр. 16 от 27.02.2015 г., в сила от 27.02.2015 г. и последващите изменения.

- *Създаване на координационен механизъм, който да предвиди ясни правила за действие и координация между компетентните органи и организации, като по този начин се гарантира надеждна, навременна и адекватна защита на лицата, претърпели насилие.*

Законопроектът предвижда Националната комисия за превенция и защита от домашното насилие да разработва и приема Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие (или да го представя за приемане от Министерския съвет), да организира и координира взаимодействието между отделните ведомства и организации по прилагането на закона, да следи за ефективното функциониране на Координационния механизъм и да дава указания по прилагането му.

- *Създаване на база данни и системно събиране на статистически информация за домашно насилие.*

Предвижда се към Националната комисия да бъде създаден Национален регистър за случаите на домашно насилие, осъществени на територията на страната или по отношение на български граждани, които са потърсили помощ и подкрепа. Националният регистър ще съдържа база данни за: актовете на домашно насилие; данни за пострадалите лица и извършителите и взаимоотношенията между тях; вид насилие – физическо, психическо, сексуално, емоционално, икономическо, ограничаване на права и др.; продължителност на насилието; причинени вреди на пострадалото лице; история на насилието в отношенията; подадени молби за издаване на заповед за защита или искания на прокурора за образуване на производство по ЗЗДН; наложени мерки по ЗЗДН, Закона за Министерството на вътрешните работи¹³, Закона за закрила на детето и Закона за социалните услуги¹⁴; физически лица, юридически лица, доставчици на социални услуги и юридически лица, регистрирани по реда на Закона за търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел, които осъществяват дейности по превенция и защита от домашното насилие. Информацията, подлежаща на вписване в Националния регистър, редът за събиране и представяне на информацията, организацията и функционирането на регистъра, както и частта от информацията, която е публична, ще се определят с наредба, приета от Министерския съвет.

- *Регламентиране на програми за превенция и защита и на специализирани услуги, осигуряващи закрила от периода на извършване на домашното насилие до пълното възстановяване на пострадалите и социалното им включване в обществото.*

¹³ Обн. ДВ, бр. 53 от 27 юни 2014 г. и последващите изменения.

¹⁴ Обн. ДВ, бр. 24 от 22 март 2019 г. и последващите изменения.

Съгласно законопроекта със Закона за държавния бюджет на Република България по бюджета на националната комисия се определят средства за финансиране на проекти на доставчици на социални услуги, при условие че те осъществяват дейности по ЗЗДН, за разработване и изпълнение на:

- програми за превенция от домашно насилие, които се отнасят до: подготовка и одобряване на програми в учебни заведения; програми за работа с органите на съдебната власт и с органите на Министерството на вътрешните работи; мониторинг на прилагането на закона; провеждане на семинари и конференции; издания и публикации;

- програми за предоставяне на помощ на лица, пострадали от домашно насилие, които включват: социално, психологическо и правно консултиране и специализирани програми за възстановяване и закрила на лица или деца, жертви или свидетели на насилие; насочване към други необходими специалисти и интердисциплинарни консултации, както и към социални услуги за лица, пострадали от домашно насилие; обучение на лицата, които извършват защитата по закона; специализирани програми за лица, извършили домашно насилие, които включват социални и психологически консултации.

Предвижда се на лице, пострадало от домашно насилие, да се предоставят следните специализирани услуги за защита:

- консултиране на денонощна безплатна телефонна линия;
- консултиране в консултативен център за пострадали от домашно насилие;
- настаняване в кризисен център за пострадали от домашно насилие;
- настаняване в подслон (защитено жилище) за пострадали от домашно насилие за настаняване след шестия месец от инцидента.

Денонощната телефонна линия е дефинирана като специализирана телефонна линия за подкрепа и насочване на пострадали от домашно насилие.

Консултативен център ще бъде комплекс от интердисциплинарни специализирани услуги за лица, пострадали от домашно насилие, които се предоставят по програми за психологическо, социално и правно консултиране, който осигурява подкрепа за пострадалите едновременно с или след ползване на други специализирани услуги.

Кризисен център ще представлява комплекс от специализирани услуги за лица, пострадали от домашно насилие, които се предоставят за срок до шест месеца и са насочени към оказване на индивидуална подкрепа за задоволяване на ежедневните потребности, правно консултиране или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция и спешно настаняване.

Подслон (защитено жилище) ще бъде специализирана услуга за лица и / или техните деца, пострадали от домашно насилие, след шестия месец от инцидента, която се състои в осигуряването на защитено място за живеене с преференциални режийни разходи и регулярна социална подкрепа. Ползването на тази услуга не изключва ползване и на други услуги в общността.

Специализираните услуги ще се предоставят съобразно желанието и личния избор на пострадалите от домашно насилие и са безвъзмездни. Услугите ще се предоставят независимо дали пострадалите са изразили съгласие да сътрудничат за разкриване на извършителя на насилието. При ползване на специализирана услуга по реда на ЗЗДН на пострадалите от домашно насилие ще се предоставя подходяща и навременна информация на разбираем за тях език.

Лице, извършило домашно насилие, ще се насочва към специализирана програма за преодоляване на агресията и справяне с гнева, която се заплаща от него. Програмата може да бъде част от специализирана услуга или да се предоставя самостоятелно.

- *Оптимизиране и усъвършенстване на съдебното производство за налагане на мерки за защита от домашното насилие в посока на бързина, ефективно правоприлагане и създаване на гаранции за защита на интереса на пострадалите лица.*

Законопроектът предвижда увеличаване на срока за подаване на молба за защита от домашното насилие от един месец, каквато е досегашната уредба, на три месеца от акта на домашно насилие. По изключение, ако обективни причини налагат това, молбата може да се подаде в срок до 6 месеца от акта на домашно насилие. По този начин се цели преодоляване на първоначалния психологически шок и самозатваряне на жертвите на домашното насилие, които често биват разубеждавани от подаване на молба за защита.

Предвижда се в заседанието за разглеждане на молбата съдът да пристъпва към събиране на доказателствата и да дава ход на устните състезания без да приканва страните към спогодба или да ги напътва към медиация. Това е необходимо, за да се избегне травматизиращото за пострадалия от домашното насилие поставяне в съприкосновение с извършителя.

На следващо място се предвижда при разглеждане на делото и постановяване на решението съдът да взема предвид и актовете на насилие, извършени преди срока за подаване на молба за защита, ако има влязъл в сила съдебен акт за тях, с цел индивидуализация на мерките за защита.

Ако до приключване на съдебното дирене в първоинстанционното производство ответникът извърши нов акт на домашно насилие спрямо молителя, последният ще може да предяви допълнителна молба за защита,

която съдът разглежда в рамките на образуваното производство. По този начин се избягва обременителната за пострадалия и неоправдана от гледна точка на принципа за процесуална икономия и на житейската логика необходимост да инициира образуването на няколко отделни производства по ЗЗДН.

Изрично се предвижда, че когато в хода на производството се установят данни за престъпление от общ характер, преписи от материалите, съдържащи тези данни, ще се изпращат до съответната прокуратура. По този начин се обезпечава преследването по наказателноправен ред на тези случаи на домашно насилие, които са престъпление по смисъла на Наказателния кодекс.

Въвежда се глоба в размер от 400 до 1500 лева в случаите на последващо извършване на домашно насилие. Съгласно действащата разпоредба на чл. 5, ал. 4 от ЗЗДН във всички случаи съдът с решението, с което уважава молбата за защита, налага на извършителя и глоба в размер от 200 до 1000 лв. Въвеждането на глоба в случаите на повторно и последващо извършване на домашно насилие е оправдано с оглед на липсата на възпиращ и поправителен ефект на първоначално наложената глоба.

- *Дефиниране на понятията „физическо насилие“, „сексуално насилие“, „психическо насилие“, „емоционално насилие“, „икономическо насилие“ с цел обхващане и закрила от всички форми на домашното насилие.*

Съгласно предложените определения „икономическо насилие“ е поставяне на дадено лице в положение на икономическа зависимост, изразяваща се в отнемане на достъп до икономически възможности и ресурси, ограничен достъп до средства, изолиране на жертвата чрез лишаване от средства за независими дейности, контрол на достъпа до здравеопазване, заетост и образование, изключване от вземане на финансови решения, пълен контрол върху средствата на лицето и други икономически ресурси, като се създава пълна зависимост за средства за издръжка и за задоволяване на лични нужди др.; „психическо насилие“ е умишлено сериозно засягане на психическата неприкосновеност на дадено лице чрез принуда или заплахи, вербално насилие, тормоз, сплашване, постоянно критикуване, засрамване, порицаване, използване на обидни имена и епитети, присмиване, имитиране, публично унизяване и др., а „фактическо съжителство на съпружески начала“ е доброволно съвместно съжителство на съпружески начала на две пълнолетни лица, по отношение на които не съществува родство, представляващо пречка за встъпване в брак, при което лицата се грижат един за друг и за общо домакинство.

- *Изменения в разпоредбите Наказателния кодекс, криминализиращи домашното насилие.*

В духа на препоръките на Комитета за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените към Република България се предлагат и нормативни изменения в посока на премахване на изискването за системност в дефиницията за престъпления, извършени в условията на домашно насилие в Наказателния кодекс; изрично криминализиране на изнасилването в брака и криминализиране на всички форми на икономическо и психическо домашно насилие.

4. Очаквани резултати

Очакваните резултати от проекта на ЗИД на ЗЗДН са:

➤ надграждане на нормативната уредба на противодействието на домашното насилие и повишаване на ефективността ѝ;

➤ изпълнение на международните стандарти в тази област, вкл. и препоръки на Европейската комисия и на различни контролни и мониторингови механизми по конвенции на ООН в областта на правата на човека и имащи отношение към проблемите на насилието над жени, и в частност домашното насилие;

➤ осигуряване на бърза, ефективна и адекватна защита и подкрепа на пострадалите от домашно насилие лица и ефективно прилагане на мерките за защита на правата на жертвите на насилие.

Проект на ЗИД на ЗЗДН изготвен през 2019 г. от Министерство на правосъдието е публикуван за обществени консултации в периода от 13.01.2021 г. до 27.01.2021 г. Едва през 2023 г. проектът, изработен от Министерство на правосъдието, с някои несъществени изменения е внесен в Народното събрание, като предстои да бъде разгледан и приет. С приемането му държавата ще реши един от най-сериозните проблеми на българското общество.